

שמירה ישנה

'חדשות בן עזר' גיליון מס' 1258

תל-אביב, יום שני, ט"ז בתמוז תשע"ז, 10 ביולי 2017

בן-ציון יהושע-רז התערבותו של נהרו מנעה גירושם של הפליטים האפגנים מהודו

יהודי אפגניסטן היו נתונים בסכנה של רדיפות, עלילות-דם, גזירות גיוס ויותר מכל רעב כבד שפקד את אפגניסטן עם תום מלחמת העולם השנייה. הכלכלה האפגנית, שהיתה מושתתת על ייצוא, שותקה לחלוטין. רבים נהרו מזרחה אל הבירה קאבול ומשם גנבו את הגבול לפי שאוואר, שאז היתה בהודו וכיום היא חלק מפקיסטן, בתקווה שיצליחו להגיע מהודו לארץ-ישראל. ההודים ביקשו לסלק את היהודים האפגניים תוך שלושה חודשים מאז כניסתם להודו. חזרתם לאפגניסטן היתה עולה בחייהם בשל יציאתם הלא חוקית מגבולותיה.

הפליטים האפגניים היו על סף רעב ובסכנת גירוש חזרה לאפגניסטן. כל מבוקשם היה להישאר בהודו עד לפתיחת שערי הארץ בפניהם.

אחת התופעות הבלתי מובנות בפרשת הפליטים האפגניים בהודו, היא הזמן והמרץ שהקדישו השלטונות ההודיים למיעוט יהודי זעיר בתוך ים של מאות מיליונים, כשבעצם אותם ימים – ימיה הראשונים של הודו העצמאית (15 באוגוסט 1947) – היתה המדינה ההודית שטופה התנגשויות דמים בין הינדים למוסלמים. מאהטמה גאנדי פעל במסירות להפגת המתיחות הבין עדתית ואף הצליח להשכין שלום בין יריבים, למורת רוחם של קנאים הינדים שראו בו בוגד, ונרצח חצי שנה לאחר עצמאותה של הודו.

הרופא הצבאי קפטן מ' מייקין (לימים פרופסור ב'הדסה') שיגר איגרת לד"ר ברנרד ג'וזף (לימים שר הצנע דב יוסף). באיגרתו תיאר את מצבם של יהודי אפגניסטן שהיו קורבן לקנאות אסלאמית. על כמה מן הנשים היהודיות נשפכה חומצה. גברים יהודיים נדונו בעוון אחזקת יין לקידוש ונשלחו ל-7 שנות מאסר. מצבם של הפליטים שברחו להודו היה בכי רע – בלי פרנסה ובבריאות לקויה. ד"ר מייקין מבקש לתת להם סרטיפיקטים ולהעלותם לארץ.

אחד הפליטים מתאר את מצבם: "היינו כ-30 איש במכונית אחת, והיו כמה אנשים שכמעט כל הדרך סבלו רעב, כי אפילו להוצאות האוכל לא היתה להם הפרוטה ועד שהגיעו לקאבול [מהעיר הראת במערב אפגניסטן] נמצאו בדרך למעלה מ-20 יום. ומרוב התלאות שניים התעוורו בדרך, כמה נשים הפילו ולדותיהן, וילד אחד בן שנתיים נפח את נשמתו בדרך הקשה. כמה אנשים הגיעו בקושי לבומבי [כיום מומבאי] ואנחנו, כמה משפחות, הגענו לפי שאוואר [כיום בפקיסטן]. כולנו נמצאים בחדר אחד. מבומביי כותבים לנו שלא ניסע לשם כי כל אלה שהגיעו לשם לנים ברחובות העיר. החום כאן גבוה ללא נשוא והאנשים המבוגרים קיבלנו אבעבועות ופצעים בגופנו וכולנו נמצאים בטיפול רפואי."

בסוכנות היהודית לא בער שום דבר. מצבם של יהודי אפגניסטן בהודו לא נראה דחוף. הסוכנות היהודית הסירה למעשה את חסותה מפליטים אלה, שעמדו להיות מגורשים חזרה לאפגניסטן וריחפה עליהם סכנת מוות מידי מצד השלטונות והעם שביקשו את דמם. יהודים מפולין וממזרח אירופה שנקלעו בזמן מלחמת העולם השנייה לאפגניסטן ולאראן זכו לקבל סרטיפיקטים. במשך 8 שנים יהודי אפגניסטן לא קיבלו סרטיפיקט אחד. משטרת הודו פעלה לגירושם של הפליטים אל מעבר לגבול האפגני, ורק בהשתדלותו של מר צבי צינביץ, שייצג את יהודי הודו, נדחה הדבר. הוא תבע מן הסוכנות להפריש לפחות 100 סרטיפיקטים כהוכחה לכוונתם של הפליטים לעזוב בהקדם את תחומי הודו. על הקיפוח במתן סרטיפיקטים כותב ועד יהודי אפגניסטן בלשון עדינה: "בני עדתנו הראשונים לשירות המולדת בכל האופנים, בהתגייסות, בבריגדה, בנוטרות, בהגנה, בחקלאות, בבניין וכו', ורק בעניין סרטיפיקטים מדחים [דוחים] אותם."

נשיא הוועד הלאומי, מר יצחק בן-צבי, פעל כמיטב יכולתו להצלתם של יהודי אפגניסטן ושחרורם מהכלא של 37 יהודים שהושלכו לכלא בעוון אחזקת יין לקידוש. מאמציו של יצחק בן צבי אצל שלטונות המנדט ומוסדות היישוב היו לשווא ועל כ-300 פליטים בהודו, שחיו בעוני משווע ובבריאות לקויה וללא בגד ללבוש נגזר, גירוש אל התופת.

משקיבלו הפליטים מן המשטרה החשאית ההודית את הודעת הגירוש הם פנו בתזכירים למזכירו של ג' נהרו, ראש ממשלת הודו, למשרד הפנים ההודי ולראש הבולשת. בתזכירים ציינו את מצבם החמור ואת סופות השלגים בדרך לאפגניסטן. ביום הגירוש הועלו 36 פליטים למשאית בדרך תחתית ובקור עז, זקנים, נשים וילדים ובתוכם חולים רבים. מאחד הפליטים שאשתו מתה עליו, מנעו לשבת 'שבעה' וגירשו אותו ואת ילדיו שבוע האבל.

בימים 15 בפברואר – 30 במארס 1947, נערכה בניו-דלהי ועידה פאן אסייתית של תנועות שחרור. בין משתתפי הוועידה אנו מוצאים גם נציגים מארץ-ישראל, שכללו את פרופ' שמואל הוגו ברגמן, פרופ' אלפרד בונה ומר דוד הכהן. השלושה ניצלו את תקופת שהייתם בהודו כדי למנוע את גירושם של הפליטים מאפגניסטן. הם פנו לשר הפנים ולבהי פאטל ולראש הממשלה פנדיט נהרו, והודות ליחסים הבין-אישיים שנרקמו בינם לבין מנהיגי הודו המתחדשת הצליחו לדחות את הגירוש בשישה חודשים. דוד הכהן סיפר כי נהרו אמר לו כי התקשה בהארכת שהייתם של פליטי אפגניסטן משום שהיה עליו לפעול בניגוד לעמדה הקשוחה של הפקידות בבכירה שלו, שתבעה גירוש מידי, והוא שינה לדבריו את החלטתם הצודקת אך ורק כדי שלא לאכזב את הנציגים מארץ-ישראל.

בפנייתו למוסדות היישוב בפרשה זו הוכיח דוד הכהן חזון מדיני. הוא העמיד את מוסדות היישוב בפני החובה לפתור את הבעיה תוך שישה חודשים כדי שלא לפגוע ביחסים ההולכים ונרקמים עם הממשלה החדשה בהודו, שמן הסתם יהיו בעלי חשיבות כשגם היהודים בארץ ישראל ישתחררו מעול האימפריאליזם הבריטי. קוצר הראות של משה שפירא, מנהל מחלקת העלייה, עורר את רוגזו של דוד הכהן. ככל שהלך וקרב יום 30 בספטמבר 1947, יום הגירוש, כך הלכו ונרתמו אישים יהודיים מן העולם ומארץ ישראל כדי למנוע את גירושם של הפליטים. עמנואל סלר, חבר הקונגרס האמריקאי מטעם הדמוקרטים, פנה במברק ביום 2 בספטמבר 1947 לנהרו: "בעניין 280 היהודים... אשר קיבלו אולטימטום לעזוב את הודו לפני ה-24 בספטמבר ולהיות מגורשים חזרה לאפגניסטן, בתקווה שיוכלו להישאר בהודו זמן קצר נוסף עד להשתפרותם של התנאים עם קבלת הדו"ח של הוועדה המיוחדת לארץ ישראל (אונסקופ), שיאפשר פתיחת שעריה של ארץ ישראל בפני היהודים..." הלחץ הבינלאומי שהופעל על ממשלתה של הודו הביא לכך שהצו לא בוצע ביום האמור (30 בספטמבר 1947) וניתנה אורכה נוספת ואחרונה עד ליום 31 בדצמבר 1947. הקבוצה הראשונה של פליטים אפגנים בהודו (שמנתה 25 נפש) הגיעה לארץ בטיסה מבומביי ללוד, ביום ד' בטבת תש"ח (17 בדצמבר 1947). הקבוצה השנייה, שאף היא מנתה 25 נפש, הגיעה ללוד בסוף דצמבר 1947. בשל הקרבות שהתחוללו בדרך לירושלים הוסעה הקבוצה מלוד לתל-אביב. אחד העולים בקבוצה זו ממשפחת עמרם נהרג בקרבות מלחמת העצמאות.

המאמר מבוסס על ספרו של בן-ציון יהושע-רז, "מנידחי ישראל באפגאניסטאן לאנוסי משהד באיראן", מוסד ביאליק, ירושלים 1992, 579 עמ' + 48 עמ' לוחות.